

Alina Witkowska

Sprawozdanie z działalności Instytutu Badań Literackich za 1983 r.

Biuletyn Polonistyczny 27/3-4 (93-94), 20-29

1984

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KRONIKA NAUKOWA INSTYTUTU BADAŃ LITERACKICH PAN

Sprawozdanie z działalności

Instytutu Badań Literackich PAN za 1983 r.

I. Blok spraw organizacyjno-personalnych

a) Skład Dyrekcji charakteryzował ciągły brak stabilizacji. Od końca października doc. dr hab. R. Górecki formalnie przestał kierować placówką, zaś pół roku nieobecności zastępcy dyrektora d/s ekonomiczno-administracyjnych, dra Jerzego Zbiegniewskiego, zakończyło się jego przejściem na rentę (18 XI). Były dłuższe okresy minionego roku, kiedy urzędowała wyłącznie wicedyrektor, prof. dr Alina Witkowska, od 1 XI pełniąc obowiązki p.o. dyrektora Instytutu. Od 1 stycznia 1984 r. wicedyrektorem d/s naukowych została prof. dr Teresa Kostkiewiczowa. Weszliśmy więc w nowy rok z nieco kompletniejszą dyrekcją, ale nadal niepełną.

b) Stan kadry Instytutu był w roku sprawozdawczym bardziej stabilny. Instytut zatrudniał 241 osób, w tym 22 - w niepełnym wymiarze godzin. Odeszło z IBL 8 osób, w tym 4 pracowników naukowych, 15 osiągnęło wiek emerytalny. Kilku pracowników zmieniło, bądź jest w trakcie zmieniania statusu zawodowego - przesunięcia z siatki naukowo-badawczej na inżynieryjno-techniczną w związku z przekroczeniem okresu czasu przeznaczonego na ukończenie doktoratów; jedna osoba przejdzie na rentę. Dy-

rekcja jest w trakcie wyjaśniania wszelkich tego typu sytuacji bowiem zobowiązuje nas do tego konieczność wyciągnięcia wniosków z przeglądu kadr, jaki miał miejsce w roku 1982, jak też zdrowo pojęty interes placówki. Ruch kadr powinien się odbywać we wczesnej fazie pracy w Instytucie, będzie to korzystne dla obu stron.

W 1983 r. przyjęto do pracy w Instytucie 12 osób - w tym 5 młodych pracowników naukowych, głównie za Studium Doktoranckiego, inne do prac słownikowo-bibliograficznych, jedną - do administracji. Nie wydaje się, aby w r. 1984 można było utrzymać taki przyrost kadry, a już złożono liczne zgłoszenia, dlatego potrzebna będzie skrupulatna gospodarka etatami po pracownikach odchodzących na emeryturę oraz dalsze zwalnianie osób mało przydatnych.

W chwili obecnej Instytut zatrudnia 14 profesorów, 28 docentów, 49 adiunktów, 39 starszych i młodszych asystentów - osiągnęliśmy więc wyraźne odmłodzenie kadry. Należy odnotować również duży przyrost pracowników w grupie profesorskiej (5 osób otrzymało nominacje profesorskie: J. Sławiński, L. Paszczołowska, T. Michałowska, T. Kostkiewiczowa, J. Myśliński). Dwie dalsze profesury są w pozaiblowskim toku postępowania (J. Woronczak, J. Kwiatkowski). Na etapie Rady Naukowej zakończono postępowanie kwalifikacyjne w sprawie 5 osób, 8 dalszych wniosków znajduje się w rozmaicie zaawansowanych fazach gromadzenia dokumentacji.

W minionym roku stopnie doktora uzyskały 4 osoby (M. Załewski, R. Nycz, K. Korotajowa, B. Mądra), stopnie doktora habilitowanego - również 4 osoby (T. Dobrzyńska, M. Hopfinger, Z. Łapiński, H. Kapełus).

Instytut kształci w trybie studiów doktorskich 14 osób, z

czego 10 pochodzi z tzw. "nowego naboru". W 1983 r. prowadzono trzy seminaria doktorskie: literatura dawna, XIX-wieczna i teoretycznoliterackie.

Inną formą udziału Instytutu w kształceniu kadry polonistycznej były staże naukowe dla ludzi z różnych ośrodków (12 osób, od 1 do 6 miesięcy), oraz - co znacznie ważniejsze - udział w dydaktyce poza Instytutem (30 osób z IBL, często z dojazdami do odległych ośrodków, podjęło zajęcia wykładowcze). Dodać należy, iż niektórzy nasi koledzy pracowali nieodpłatnie.

Instytut kieruje od lat Olimpiadą Polonistyczną organizowaną rokrocznie, która stwarza szansę ujawnienia młodych talentów z całej Polski.

II. Realizacja planu naukowego

Instytut jest koordynatorem i głównym wykonawcą problemu międzyresortowego MR III 19 "Dzieje literatury polskiej - tradycja i współczesność". Status ten decyduje o sposobie organizacji pracy naszej placówki i o sposobie współpracy z polonistyką krajową. Większość bowiem wielkich przedsięwzięć badawczych Instytutu mieści się w tym właśnie temacie problemowym i jest wykonywana siłami całego środowiska pod egidą IBL jako centrum naukowego i organizacyjnego. Do tak pomyślanych zadań, o wieloletnim ciągu wykonawczym, należą "Obraz literatury polskiej XIX i XX wieku", wielkie syntezy historycznoliterackie podręcznik uniwersytecki oraz jego wersja bardziej popularna zatytułowana "Dzieje literatury polskiej" - w dziewięciu tomach. W tej ostatniej publikacji oddano do składu drukarskiego tom "Romantyzm" pióra A. Witkowskiej oraz ukończono redagowanie tomu "Pozytywizm" autorstwa H. Markiewicza. Ponieważ do opracowywania redakcyjnego napływają tomy dalsze ("Renesans", "Barok")

można uznać, że to wielkie przedsięwzięcie naukowe wkracza w fazę końcową.

Powstają również fundamentalne dzieła edytorskie, leksykograficzne i dokumentacyjne. W Instytucie przygotowuje się bowiem - przy współpracy specjalistów z zewnątrz - wydanie "Dzieł wszystkich" Jana Kochanowskiego (tzw. sejmowe), z którego to wydania w roku sprawozdawczym ukazały się 4 tomy. Opracowuje się również "Dzieła wszystkie" Stefana Żeromskiego (w produkcji wydawniczej tom brulionowych zapisów "Popiołów").

Instytut partycypuje także w podjętej pod patronatem PAN edycji pism Janusza Korczaka.

Wydania dzieł Kochanowskiego i Żeromskiego są przedsięwzięciami naukowymi o takiej skali trudności filologicznych i skali kompetencji komentatorskich, że ich wykonanie poza Instytutem w ogóle nie byłoby możliwe. Są to więc dokonania znaczące dla całej kultury polskiej.

Podobną rangę znaczeniową przypisać trzeba niektórym pracom leksykograficznym i dokumentacyjnym. Oto one:

a) zakończony w roku sprawozdawczym "Słownik języka Adama Mickiewicza" (ukazał się tom XI - końcowy), dzieło unikalne, efekt finansowo-organizacyjnego wysiłku Instytutu i wiedzy fachowej uczonych pod kierunkiem prof. dra Konrada Górskiego, który w ostatnim okresie lokował tu swoją naukową aktywność;

b) "Słownik polszczyzny XVI wieku" - w 1983 r. oddano do produkcji tom XVI. Dziś już wiadomo, że bez tomów "Słownika" i bez jego kartoteki nie byłoby możliwe wykonanie tak znakomitych komentarzy językowych do pism Kochanowskiego;

c) "Słownik pseudonimów pisarzy polskich" - dzieło unikalne ze względu na zakres spenetrowanego materiału literackiego i ilość deszyfracji autorskich. W roku sprawozdawczym prace zna-

cznie posunęły się ku finałowi;

d) Słowniki epok literackich. Ulokowane są one wprawdzie w problemie węzłowym 11.1, ale wykonuje się je na tych samych zasadach co poprzednie prace: centrum organizacyjne i redakcja naukowa - w Instytucie, realizacja - siłami całej krajowej polonistyki. W fazie końcowej - z opóźnieniem wynikłym ze względów finansowych - znajduje się "Słownik literatury polskiej XIX wieku", w stadium autorskiej realizacji haseł - "Słownik literatury polskiej XX wieku";

e) Bibliografia literatury polskiej "Nowy Korbut". Jest to dzieło o realizacji długofalowej, niestety nazbyt już rozciągnięte w czasie. Biorąc pod uwagę naukową rangę tego wydawnictwa, które ma stanowić wyposażenie warsztatowe każdego humanisty, Instytut pilnie przemyśli sposoby przyspieszenia prac nad tą bibliografią;

f) "Polska bibliografia literacka" (PBL) - realizacja tego wydawnictwa, służącego całej humanistyce krajowej i polonistyce zagranicznej, przebiega rytmicznie, a wykonywana jest etatowymi siłami IBL. Dzieło to nękają natomiast kłopoty wydawnicze, powodujące wieloletnie już zaległości publikacyjne;

g) ukazał się też I tom "Literatury polskiej i teatru w latach II wojny światowej" oraz I tom cz. 1 "Drukarzy dawnej Polski".

Współpraca ze środowiskiem ogólnopolskim dokonuje się także w oparciu o 7 umów podpisanych z instytutami filologii polskiej uniwersytetów i WSP.

Ukazał się drukiem obszerny tom "Klasycyzm" (monografia prądu literackiego) pióra R. Przybylskiego, stanowiący nowatorski typ syntezy historycznoliterackiej.

Wyróżniona została nagrodę Sekretarza Naukowego PAN za

rok 1983 książka J. Myślińskiego "Polska prasa socjalistyczna w okresie zaborów", co stanowi dodatkowo dowód uznania dla dorywczych prac Instytutu, który pręży się do stworzenia działu badań historii prasy polskiej, który pręży się do stworzenia w Instytucie.

Opracowano i oddano do druku w PIW-ie tom "Romantyczne style zachowań" - efekt niezwykle nowatorsko pomyślanej ogólnopolskiej sesji Instytutu ujawniającej związki między romantycznym stylem życia, antropologią a literaturą.

A. Kowalczykowa złożyła w PIW-ie książkę "Warszawa romantyczna", rodzaj duchowej monografii miasta, ujętej w ramy dwu powstań.

Ossolineum przyjęło do produkcji cenny tom studiów o pozytywizmie (kolejny trzeci tom z tej serii) pt. "Problemy literatury polskiej okresu pozytywizmu" pod red. E. Jankowskiego i J. Kulczyckiej-Sałoni.

Ważną książką w roku 1983 stał się wydany przez PIW esej literacki J.M. Rymkiewicza "Wielki książę, z dodaniem rozważań o istocie i przymiotach ducha polskiego", jedna z bardziej znaczących prac nie tylko o Wielkim Księżu Konstantym, lecz o polskiej mentalności, zachowaniach, motywach zbiorowych działań.

Wszystkie te prace wykonane zostały w problemie międzyresortowym MR III 19.

Również wśród dokonań indywidualnych wspomnieć należy debiuty trójki młodych pracowników Instytutu: A. Karpińskiego "Staropolska poezja ziemiańska", B. Fałęckiej "Podmiotowości twórczych w poezji kuneztownej polskiego baroku" - w Serii Studia Staropolskie, i J. Zielińskiego "Problemy powieści autobiograficznej przełomu XIX i XX wieku. Pępek powieści". Wydane także zostały w opracowaniu E. Aleksandrowskiej wiersze Józefa

Morelowskiego w dobrze pomyślanej serii Zapomniani poeci Oświecenia.

Wiele książek i prac, które bądź ukazały się drukiem (np. "Studia o metaforze"), bądź figurują wśród tematów ukończonych - to pokłosie sesji naukowych, które były przez Instytut organizowane w całości lub w części. To m.in. książki: "Romantyzm a style zachowań", "Publiczność literacka", "Przełom renesansu i baroku". Trop ten prowadzi nas ku bardzo istotnej sferze aktywności Instytutu, o wybitnej często randze naukowej, a zawsze charakterystycznej dla stylu pracy intelektualnej środowiska skupionych tu uczonych; to właśnie konferencje.

W roku minionym odbyło się 7 konferencji (przeważnie bywa ich więcej), z czego dwie - "Słowiańska metryka porównawcza" i "Teoria tekstu" - z udziałem uczonych z zagranicy. Zasięg ogólnopolski miały konferencje jubileuszowe poświęcone Kochanowskiemu i Norwidowi. W tej ostatniej Instytut wystąpił w roli współorganizatora wraz z Uniwersytetem Jagiellońskim i krakowskim oddziałem PAN, nie chcąc powiększać zalewu drobnych sesji Norwidowskich. Należy do tradycji, że materiały udanych sesji ukazują się drukiem jako prace zbiorowe w naszym planie wydawniczym. Tak np. w planie wydawniczym na rok 1985, skierowanym do produkcji, figurują trzy tomy - pokłosia konferencji. W tym trudniejszej sytuacji stawia Instytut nowe rozporządzenie władz zwierzchnich, że na arkuszach Akademii nie będzie można wydawać materiałów konferencyjnych i książek pamiątkowych.

Skoro wspomniano o planie książek skierowanych do produkcji w roku 1983, warto dodać, że nie zmarnowano ani jednego arkusza. Wszystkie pozycje objęte planem odeszły do wydawnictw z dużą punktualnością. Był to efekt surowego potraktowania przez Dyрекcję zgłoszeń do planu i eliminowania deklaracji nie popar-

tych gotowymi maszynopisami. Tak też będzie się postępować w przyszłości. Oczywiście trudno powiedzieć, na ile punktualność wpłynie na tempo produkcji książek. W tej chwili stosunkowo regularnie ukazują się czasopiema Instytutu: "Pamiętnik Literacki", "Biuletyn Polonistyczny", "Kwartalnik Historii Prasy Polskiej". Nie można wymienić tu "Tekstów", gdyż jest to jedyne z czasopism Instytutu, które do tej pory nie zostało reaktywowane.

Do zadań Instytutu należy intelektualne stymulowanie całego środowiska, zapoznanie siebie i innych z nowymi metodami badawczymi i propozycjami interpretacyjnych ujęć zjawisk kultury. Służą temu ogólnopolskie konferencje naukowe, zebrania naukowe oraz spotkania młodej kadry o charakterze konferencyjno-szkoleniowym. Te ostatnie są organizowane od lat przez IBL w kooperacji z wybranym ośrodkiem uniwersyteckim. W roku sprawozdawczym było to pięciodniowe spotkanie organizowane przez Instytut i Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu. Tematem spotkania była poetyka i jej konteksty społeczne.

Ważnym ośrodkiem naukowym w skali całego środowiska polonistycznego jest specjalistyczna Biblioteka IBL, w chwili obecnej liczy one ok. 190 tys. woluminów, nie wliczając zbiorów ikonograficznych, rękopiśmiennych, fonograficznych. Placówka ta prowadzi wymianę z bibliotekami krajowymi i zagranicznymi. Służy całej humanistyce, gromadzi literaturę przedmiotu z całego świata, obecnie drogą aktywnej wymiany bezdewizowej. W roku sprawozdawczym zdołano sprowadzić 636 książek z zagranicy (w tym 315 z Zachodu). Wydano na Bibliotekę ogromną sumę 8 mln. 600 tys. zł. Wydatkom w tej skali budżet Instytutu w przyszłości raczej nie będzie w stanie podołać.

III. Współpraca naukowa z zagranicą

W roku minionym odczuwaliśmy jeszcze skutki gwałtownego zahamowania kontaktów z zagranicą spowodowanego stanem wojennym. W chwili obecnej do pewnej równowagi wraca współpraca naszego Instytutu z krajami socjalistycznymi objęta tematem: "Prawidłowości rozwoju literatury światowej" oraz kilkoma umowami dwustronnymi. W ramach współpracy dwustronnej najrytmiczniej przebiega realizacja tematu "Polskie ruchy społeczno-polityczne i życie literackie w l. 1832-1855" prowadzona wspólnie z Instytutem Słowianoznawstwa i Bałkanistyki AN ZSRR, owocująca publikacją kolejnych tomów unikalnych dokumentów archiwalnych.

W ramach wymiany do krajów socjalistycznych wyjechało 8 osób. W zasadzie były to jednak pobyty krótkie (2-tygodniowe), co nie odpowiada w najmniejszej mierze naukowym potrzebom naszych badaczy, dla których pobyty w ZSRR i Czechosłowacji są niezbędne do pracy, a praktyka uczy, że duże centra republik ukraińskiej i litewskiej: Lwów i Wilno, są niezwykle trudno osiągalne.

Nieco więcej osób wyjechało do krajów kapitalistycznych. W tym ruchu osobowym panuje jednak znaczna przypadkowość: kontakt własny, zaproszenie instytucji zagranicznej, konferencja lub kongres. W ten sposób doc. dr hab. H. Dziechcińska odwiedziła Belgię, Francję i Włochy, prof. dr T. Kostkiewiczowa - Belgię i Włochy, dr K. Dybciak - Austrię i Włochy, doc. dr hab. A. Kowalczykowa - RFN, a prof. dr M. Żmigrodzka - Wielką Brytanię. Były to zawsze pobyty krótkie (od 1 tygodnia do 2). Natomiast z dużymi trudnościami są związane stypendialne wyjazdy badawcze, w których PAN jest stroną partycypującą finansowo, a nie tylko biurem paszportowym. Wiele z nich mimo ponawianych starań nie dochodzi do skutku. Z kolei te właśnie wy-

jazdy mają dla Instytutu znaczenie podstawowe, są bowiem związane z kształceniem kadry, a nade wszystko z wykonaniem planu naukowego.

Nieco lepiej jest z wyjazdami młodszej kadry na tzw. stypendia kształceniowe, choć i tu spotykamy się z odmowami. W sumie wyjazdy stypendialne ograniczyły się do pobytu we Francji trzech osób: mgr D. Urbańskiej (Rząd Francuski), prof. dr A. Witkowskiej i doc. dra hab. W. Władyki (École).

Z punktu widzenia interesów polskiej kultury za szczególnie ważną uznać by należało pracę naszych kolegów w zagranicznych centrach polonistycznych, przede wszystkim na uniwersytetach. Niestety nasza aktywność na tym terenie maleje. Właściwie w sposób trwały współpracujemy jedynie z Clermont-Ferrand, gdzie w 1983 r. przebywała prof. dr M. Żmigrodzka, obecnie zastąpił ją doc. dr hab. J. Kwiatkowski. Natomiast rok miniony był ostatnim rokiem pracy doc. dra hab. J. Trznadła na polonistyce paryskiej Sorbony i tę ważną placówką objął obecnie językoznawca-rusycysta.

Zmniejszyła się liczba gości zagranicznych przybywających do Instytutu. Było to 6 osób, głównie z Węgier i NRD.

Prof. dr Alina Witkowska

WYKONANIE PLANU WYDAWNICZEGO PRZEZ IBL w 1983 r. PRACE SKIEROWANE DO PRODUKCJI

1. Przełom XVI i XVII wieku w literaturze i kulturze polskiej.
Red. B. Otwinowska, J. Pelc, Ossolineum.
2. Marek Zaleski: O sytuacji awangardy i awangardyzmu w kultu-